

Kacper Panek

Uniwersytet Gdański, Polska
panekkacper@gmail.com

Uwagi na temat sieci karczem wiejskich i zajezdnych w północnej części komturstwa elbląskiego w latach 1402–1449

Observations on the Network of Rural and Roadside Taverns
in the Northern Part of Elbląg Commandery, 1402–1449

Anmerkungen zum Netz der Landgasthöfe und Raststätten im nördlichen
Teil der Komturei Elbląg (Elbing) in den Jahren 1402–1449

Słowa kluczowe: karczma, komturstwo elbląskie, księgi czynszowe, pustoszenie i odbudowa
karczem, struktura osadnicza

Keywords: tavern, Elbląg Commandery, rent books, dereliction and restoration
of taverns, settlement structure

Schlüsselworte: Gasthaus, Komturei Elbing, Pachtbücher, Zerstörung und Wiederaufbau von
Gasthöfen, Siedlungsstruktur

STRESZCZENIE

Artykuł poświęcony jest analizie funkcjonowania karczem w północnych obszarach komturstwa elbląskiego, obejmujących komornictwa Pasłęk, Burdajny, Morąg i Miłakowo oraz Urząd Leśny w Młynarach, w XV wieku. Celem pracy jest ukazanie miejsca karczem w strukturze osadniczej oraz omówienie zjawiska pustoszenia karczem i podejmowanych przez władze zakonne działań zmierzających do ich odbudowy. Autor stawia tezę, iż karczmy stanowiły istotny element gospodarki zakonu krzyżackiego, a dążenie do utrzymania ich odpowiedniej liczby wynikało przede wszystkim z ich znaczenia fiskalnego i systemu czynszów rocznych. Podstawę źródłową badań stanowią księgi czynszowe. Zastosowanie metody geograficznej i statystycznej umożliwia analizę rozmieszczenia karczem oraz określenie skali ich zniszczeń i odbudowy. Ustalenia badań uzupełniają dotychczasowy stan wiedzy nad organizacją przestrzeni i życiem codziennym państwa zakonnego.

ABSTRACT

The present paper analyzes the functioning of taverns (karczmy) within the northern territories of 15-century Elbląg Commandery – areas encompassing the bailiwicks of Pasłęk, Burdajny, Morąg, and Miłakowo, as well as the Forestry Office in Młynary. Its aims are twofold: to demonstrate taverns' significance in settlement structures, and to examine the phenomenon of tavern dereliction alongside the Teutonic authorities' restoration efforts. The study posits that inns were a vital component of the Teutonic Order's economy, noting that the drive to maintain them in sufficient number was primarily dictated by their fiscal significance and the prevailing system of annual rents. The analysis draws on rent books as the source material, employing geographical and statistical methods to map tavern distribution and quantify the extent of dereliction and restoration. Ultimately, these findings provide new insights into the spatial organization and daily life within the State of the Teutonic Order.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel befasst sich mit der Analyse der Funktionsweise von Gasthöfen in den nördlichen Gebieten der Komturei Elbląg (Elbing), darunter die Komtureien Pasłęk, Burdajny, Morąg und Miłakowo sowie das Forstamt in Młynary im 15. Jahrhundert. Ziel der Arbeit ist es, die Stellung der Gasthäuser in der Siedlungsstruktur aufzuzeigen und das Phänomen der Verwüstung von Gasthäusern sowie die Maßnahmen der Ordensbehörden zu ihrer Wiederherstellung zu erörtern. Der Autor vertritt die These, dass Gasthäuser ein wichtiger Bestandteil der Wirtschaft des Deutschen Ordens waren und dass das Bestreben, ihre angemessene Anzahl aufrechtzuerhalten, vor allem auf ihrer finanziellen Bedeutung und dem System der jährlichen Pachtzinsen beruhte. Die Quelle der Untersuchung sind Pachtbücher. Die Anwendung geografischer und statistischer Methoden ermöglicht eine Analyse der Verteilung der Gasthäuser und die Bestimmung des Ausmaßes ihrer Zerstörung und ihres Wiederaufbaus. Die Forschungsergebnisse ergänzen den bisherigen Wissensstand über die Raumordnung und das Alltagsleben des Ordensstaates.

UWAGI WSTĘPNE

Karczmy¹ w Państwie Zakonu Krzyżackiego w Prusach nie doczekały się dotychczas całościowego opracowania². Odrębną kwestią jest funkcja społeczna karczmy, której tu

¹ Na potrzeby niniejszego opracowania należy zdefiniować pojęcie karczmy. Według *Wielkiego Słownika Języka Polskiego* PAN, karczma to „dawniej budynek lub pomieszczenie przeznaczone na spotkania i zabawy ludowe, w którym sprzedawano posiłki i trunki”. Zob. *Wielki Słownik Języka Polskiego* PAN. Hasło dostępne online: <https://wsjp.pl/haslo/podglad/15507/karczma>). Jest to karczma, mająca służyć wiejskiej ludności, będąca jednocześnie czynnikiem integrującym lokalną społeczność. Warto zaznaczyć, że definicja nie wspomina o przydrożnych i przybrzeżnych karczmach, w których podróżni za opłatą mogli się zatrzymać na noc. Z kolei autorzy słownika pod redakcją Mieczysława Szymczaka widzą karczmę głównie jako zajazd, a dopiero w dalszej kolejności jako miejsce służące miejscowej ludności: „budynek wznoszony przy uczęszczanych traktach, służący dawniej jako miejsce spotkań ludności, spełniający rolę gospody, domu zajezdnego; oberża” Zob. *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. I: (A–K), Warszawa 1978, s. 884.). Podobnie postrzegano karczmę już w XVI wieku, bowiem według definicji słownikowej jest to „miejsce wyszynku alkoholu i spotkań okolicznej ludności, przede wszystkim chłopów, także gospoda, dom zajezdny”. Zob. *Słownik polszczyzny XVI wieku*, red. M.R. Mayenowa, t. X: K–Korzyść, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1976, s. 135–138). Można zatem wnioskować, że dawniej karczma stanowiła miejsce przede wszystkim dla podróżujących, gdzie można było przenocować, jak i budynek we wsi, w którym spędzali czas chłopci. Działalność części z nich mogła być sprofilowana pod kątem określonego rodzaju odwiedzających karczmę, jednak mogą wskazywać na to dwie poszlaki: lokalizacja (karczma przy szlaku lub brodzie, w centrum wsi itd.) i wysokość odprowadzanego czynszu dla braci Zakonu. G. Woliński uważa, że należy zwrócić szczególną uwagę na lokalizację karczmy. Dopiero wówczas możemy określić rolę karczmy (karczma wiejska lub zajazd). W określonych przypadkach mogły pełnić obie role. Zob. G. Woliński, *Karczmy wiejskie na terenie komturstwa tucholskiego*, „Zeszyty Chojnickie” 2015, nr 31, s. 15. Zatem, w niniejszym opracowaniu karczma będzie rozumiana zarówno jako miejsce spotkań ludności (wiejska) lub służąca jako miejsce zatrzymania dla podróżnych (zajazd).

² Jedynym i wciąż podstawowym opracowaniem dotyczącym tej problematyki jest artykuł: H. Steffen, *Das ländliche Krugwesen im Deutschenordenstaate. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte Altpreußens*, „Zeitschrift des Westpreußischen

bliżej nie rozpatrzone³. Wśród opracowań przybliżających ten problem dla wybranych obszarów władztwa zakonnego możemy wymienić zaledwie trzy publikacje⁴. Kwestia ta była także ogólnie poruszana przy okazji badań nad osadnictwem na poszczególnych obszarach państwa zakonnego⁵. Wydaje się zatem zasadne podjęcie tej tematyki z perspektywy lokalnej. Zwłaszcza, że Woliński postulował rozszerzenie badań o kwestie pustoszenia karczem i zniszczeń dokonywanych przez działania wojenne⁶. Wydaje się również, że warto włączyć do tych rozważań czynniki ekonomiczne, które mogły mieć wpływ na przemiany w sieci karczem. Rozpatrując problem pustoszenia karczem, należy wspomnieć na wstępie, że niestety zaginęła księga szkodowa, sporządzona po tzw. wojnie głodowej (1414 r.) która zbierała dane na ten temat z całego obszaru objętego działaniami wojennymi⁷. W tej sytuacji można oprzeć się na wykazach czynszowych i księgach rachunkowych. Źródła te częściowo rekompensują nam brak księgi szkodowej i pozwalają na wskazanie miejsc zniszczonych, zaginionych i odbudowanych.

Ramy czasowe niniejszego opracowania wyznaczone są przez zakres czasowy zachowanych wykazów czynszowych dla badanych terenów, z których najstarszy

Geschichtsvereins“ 1916, H. 56, s. 217–245. Warto zaznaczyć, że pomimo cennych i wciąż aktualnych ustaleń, praca ma charakter przyczynkowy i nie uwzględnia źródeł służących za podstawę niniejszego artykułu. Ponadto niewiele wnosi w kwestii regionalnych uwarunkowań zakładania lub pustoszenia karczem.

³ Zob. H. Steffen, op. cit., s. 221; J. Burszta, *Wieś i karczma. Rola karczmy w życiu wsi pańszczyźnianej*, Warszawa 1950, s. 24–27; H. Samsonowicz, *Rzemiosło wiejskie w Polsce XIV–XVI w.*, Warszawa 1954, s. 29–32; H. Zaremska, *Miejsca spotkań kultury masowej: karczmy i łaźnie*, w: *Kultura Polski średniowiecznej XIV–XV w.*, red. B. Geremek, Warszawa 1997, s. 240–244; R. Simiński, *Od „salitudo” do „terra culta”: przestrzeń jako przedmiot wyobrażeń w Inflantach i Prusach od XIII do pocz. XV wieku*, Toruń 2008, s. 222–227.

⁴ G. Woliński, op. cit., s. 13–52; A. Gierszewski, *Karczmy i karcmarze w komornictwach Labiawy i Laukiszek w czasach władztwa zakonu krzyżackiego, w: Pomerania–Prussia–Polonia. Rozprawy ofiarowane prof. Wiesławowi Długokęckiemu z okazji 65. urodzin*, red. R. Kubickiego, Gdańsk 2022, s. 431–459; K. Panek, *Karczmy w komornictwie Łukta (w komturstwie elbląskim) w pierwszej połowie XV w.*, „Argumenta Historica. Czasopismo naukowo-dydaktyczne” 2023, nr 10, s. 91–102.

⁵ Dla omawianych obszarów szczególnie należy wyróżnić: J. Stephan, *Die Besiedlung der Komturei Elbing bis zur Mitte des 15. Jahrhunderts*, „Pruthenia” 2008, t. III, s. 65–160; P. Germershausen, *Siedlungsentwicklung der preußischen Ämter Holland, Liebstadt und Mohrunen vom 13. bis zum Jahrhundert*, Marburg 1970. W ogólnym kontekście badań nad osadnictwem, które wspominają karczmy jako istotne narzędzie gospodarcze: M. Grzegorz, *Osady Pomorza Gdańskiego w latach 1309–1454*, Warszawa–Łódź 1990; W. Długokęcki, *Osadnictwo na Żuławach w XIII i początkach XIV wieku*, Malbork 1992; Idem, *Rozwój gospodarczy Wielkiej Żuławy w XIII – początkach XV wieku (do 1410 roku)*, Gdańsk 1986; H. Wunder, *Siedlungs- und Bevölkerungsgeschichte der Komturei Christburg: 13.–16. Jahrhundert*, Wiesbaden 1968; G. Vercamer, *Siedlungs-, Sozial- und Verwaltungsgeschichte der Komturei Königsberg in Preußen (13.–16. Jahrhundert)*, Marburg 2010.

⁶ G. Woliński, op. cit., s. 44.

⁷ Księgę uznano za zaginioną po II wojnie światowej, wcześniej znajdowała się w zasobie Archiwum Państwowego w Królewcu z sygnaturą Ordensfolianten 5b. Próbę rekonstrukcji zawartości i losów rękopisu podjęła: D. Barow-Vassilevitch, *Schadenberichte des Deutschen Ordens 1410–1421 und ihre Überlieferung im Laufe der Jahrhunderte: ein Beispiel der virtuellen Rekonstruktion verlorener Deutschordensarchivalien*, „Preußenland” 2018, nr 9, s. 7–25. W ostatnim czasie ukazała się również publikacja Geheimen Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz, skupiająca się na zebraniu regestów dokumentów niezbędnych do odbudowy księgi, z podziałem na poszczególne obszary administracyjne: *Virtuelle Rekonstruktion verschollen Kulturguts. Die Ermittlung von Regesten und Abschriften zu den Schädenbüchern des Deutschen Ordens*, regesty dla komturstwa elbląskiego na stronach 82–87. Dostępny na stronie internetowej archiwum: https://gsta.preussischer-kulturbesitz.de/fileadmin/user_upload_gsta/02_Content/Texte/03_Schwerpunkte/Erschliessung_Schadenbuecher_Deutscher_Orden.pdf (dostęp: 27 XII 2025 r.).

obejmuje lata 1402–1408⁸. Dzięki niemu można zarysować stan sieci karczem przed wojną z lat 1409–1411 i wojną głodową 1414 roku. Kolejne wykazy sporządzano niemalże rok po roku, w latach 1416–1445⁹, co pozwala na śledzenie zachodzących procesów ponownego użytkowania opuszczonych karczem. Warto zwrócić uwagę na inny wykaz z lat 1437–1450, obejmujący wszystkie omawiane jednostki administracyjne¹⁰. Dla okręgu Pasłęka istnieje wykaz z 1427 r., jednak zawarte w nim informacje pokrywają się ze wspomnianymi zapisami rocznymi¹¹. Cezurę końców opracowania stanowią wykazy dla całego omawianego terenu, pochodzące z lat 1444–1449¹².

Co istotne, wspomniane źródła wyznaczają nie tylko ramy chronologiczne, ale również geograficzne. Pod uwagę wzięto Urząd Leśny w Młynarach, własności Pasłęka (i wchodzące w jego skład komornictwa Pasłek i Burdajny), Prokuratorię w Morągu (wraz z komornictwami Morąg i Miłakowo) oraz komornictwo w Weklicach¹³. Pominięto natomiast opracowane już komornictwo Łukta¹⁴. Nie wzięto pod uwagę karczem leżących na terenach leżących w posiadłościach miasta Elbląga, ponieważ podlegają jurysdykcji miejskiej, a nie lokalnych urzędników, przez co nie mieszczą się w przyjętych definicjach i wymagają osobnego opracowania¹⁵. W rozważaniach

⁸ Archiwum Państwowe w Gdańsku (dalej: APG), Akta miasta Elbląga, sygn. 369,1/2102. Księga czynszowa komturstwa elbląskiego.

⁹ Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz (dalej: GStA PK) XX. HA, Ordensfolianten (dalej: OF), 200b I. Warto zaznaczyć, że dotychczas księga była pomijana przez badaczy zajmujących się osadnictwem komturstwa elbląskiego. Nie wymienia jej zarówno Germershausen jak i Stephan. Wydaje się, że spowodowane jest to charakterem źródła, które raczej służyło jako podręczny spis wsi płacących roczne zobowiązania, o czym mogą świadczyć liczne skreślenia i pomyłki pisarskie. Należy zauważyć, że księgi z Archiwum Państwowego w Gdańsku stanowią zapisy roczne, a OF 200b I jest rejestrem prowadzonym nieprzerwanie na przestrzeni lat, co pozwala prześledzić powstawanie i pustoszenie karczem.

¹⁰ GStA PK, OF 166n. Zawartość księgi przytoczył: J. Stephan, op. cit., s. 65–160. Księga jest wyraźnie podzielona na dwie części. Pierwsza to niedatowany wykaz czynszu (k. 3–130), a druga to wizytacje komtura. Strony dotyczące dwóch wizytacji na terenie komturstwa elbląskiego (OF 166n, s. 133–168, 173–217) zostały opublikowane w: *Visitationen im Deutschen Orden im Mittelalter*, hrsg. von M. Biskup, I. Janosz-Biskupowa, unter der Red. U. Arnold, T. 1, Marburg 2002, s. 236–250; *Visitationen...*, T. 2, Marburg 2004, s. 138–155.

¹¹ Por. GStA PK, OF 166m, księga częściowo opublikowana: A. Semrau, *Die Wirtschaftsplan des Ordenhauses Elbing aus dem Jahre 1386*, „Mitteilungen des Copernicus-Vereins für Wissenschaft und Kunst zu Thorn“ 1937, H. 45, s. 46–60; GStA PK, OF 200b I, fol. 25r–27r.

¹² Wykaz z lat 1444/1449: APG, sygn. 369,1/2103; Z 1448 r.: APG, sygn. 369,1/2104.

¹³ Podział administracyjny zaczerpnięty z: *Historisch-geographischer Atlas des Preußenlandes. Lieferung 1*, hrsg. H. Mortensen, G. Mortensen, R. Wenskus, Wiesbaden 1968. W prowadzonych badaniach nieprzydatny okazał się natomiast: *Atlas historyczny Polski. Prusy Królewskie w drugiej połowie XVI wieku*, część I - mapy, plany, część II - komentarz, indeksy, red. T. Panecki, M. Słoń, Warszawa 2021. Jest to spowodowane tym, że obejmuje niewielki wycinek omawianego obszaru, głównie ze względu na to, że komornictwa Miłakowo, Morąg, Burdajny oraz znaczna część Pasłęka znajdowały się w Prusach Książęcych. Jedynie część Urzędu Leśnego Młynary została wcielona do Prus Królewskich, ale na wymienionym terenie nie zaznaczono żadnych karczem.

¹⁴ K. Panek, op. cit., s. 91–102.

¹⁵ Szeroko na ten temat: A. Kaim-Bartels, *Die Stadt Elbing und ihre Dörfer vom 13. Jahrhundert bis zum Zweiten Thorner Frieden 1466*, w: *Elbing 1237–1987. Beiträge zum Elbing-Kolloquium im November 1987 in Berlin*, hrsg. B. Jähnig, seria „Quellen und Darstellungen zur Geschichte Westpreußens“ Bd. XXV, Münster 1991, s. 51–62; Eadem, *Die Städte Kulm und Elbing und ihre Dörfer im Mittelalter*, „Beiträge zur Geschichte Westpreußens. Zeitschrift der Copernicus-Vereinigung zur Pflege der Heimatkunde und Geschichte Westpreußens“ 1989, H. 11, s. 5–68.

nie ujęto również komornictwa Fiszewo, ponieważ częściowo podlegało ono komturstwu w Dzierzgoniu¹⁶.

KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA KARCZMY JAKO OBIEKTÓW GOSPODARCZYCH

Podstawowe prawa i obowiązki karczmarza dziedzicznego regulował nadany przez władzę zwierzchnią przywilej¹⁷. Większość z nich opierała się na prawie chełmińskim. Podobna regulacja pozwalała na zachowanie ciągłości funkcjonowania karczmy poprzez ułatwienie dziedziczenia¹⁸. Oczywiście karczmarz mógł sprzedać lub zastawić karczmę, jednak wymagało to zgody zwierzchniej zakonu, a budynek miał zostawić w takim stanie, jakim go otrzymał oraz uiszczyć zaległy czynsz¹⁹. Przywilej zapewniał również, że w określonej odległości (zwykle od ¼ do 1 mili nie powstanie konkurencyjna karczma²⁰. Dla zakonu, zapewniało takie rozwiązanie stałe przychody w postaci rocznego czynszu. Początkowo płacony był on w pieniądzu i naturaliach (pieprz, drób)²¹, w późniejszym okresie zrezygnowano z drugiej formy i uiszczano ekwiwalent w formie pieniężnej. Zapłata zwykle była wyznaczana na dzień św. Marcina (11 listopada), Matki Bożej Gromnicznej (2 lutego) i Wielkanoc (święto ruchome)²². W przypadku omawianych terenów, poza wymienionymi terminami należy dodać jeszcze Wniebowzięcie NMP (15 sierpnia)²³. O tym, że zakonowi zależało na utrzymaniu stałości w uiszczaniu czynszów może świadczyć, że zdarzały się przypadki, kiedy proszono o zamknięcie konkurencyjnej karczmy we wsi. Było to możliwe jedynie pod warunkiem wzięcia odpowiedzialności za płacenie czynszu przejętej karczmy²⁴. Należy zatem założyć, że z jednej strony obciążenia nakładane na karczmarzy mogły stanowić pewien problem, ale z drugiej jednak regulacje zawarte w przywileju chroniły ich interesy.

¹⁶ H. Wunder, op. cit., passim; *Historisch-geographischer Atlas*....

¹⁷ Dla omawianego terenu zachowało się niewiele przywilejów na karczmę. Wśród nich można wymienić: karczmę we wsi Milejewo (*Truncz*) z lat 1300 i 1303: *Preußisches Urkundenbuch*, Bd. II, hrsg. im Auftrage der Historischen Kommission für ost- und westpreussische Landesforschung von M. Hein, E. Maschke, nr 302, 549; w 1330 dla wsi Księżno: *Ibidem*, Bd. II, nr 686; w 1352 roku dla karczmarza z Godkowa (Götchendorf): *Ibidem*, Bd. 2, nr 750. W związku z tym, oprócz wymienionych przywilejów, w dalszych wnioskach ekstrapolowano ustalenia ogólne zawarte: H. Steffen, op. cit.

¹⁸ Warto przypomnieć, że w przypadku śmierci, karczmę przejmował syn. Jeżeli nie było męskiego potomstwa, to możliwe było przekazanie jej córce. Zob. W. Kętrzyński, *O ludności w Prusiech niegdyś krzyżackich*, Olsztyn 2009, s. 228.

¹⁹ H. Steffen, op. cit., s. 244–245.

²⁰ *Ibidem*, s. 241.

²¹ *Ibidem*, s. 232–233, 236. Na temat świadczeń w pieprzu: W. Długokęcki, *Świadczenia w pieprzu i szafranie w państwie krzyżackim w XIV–XV w.*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego – Uniwersytet Gdański”, 1984, nr 14, s. 19–36.

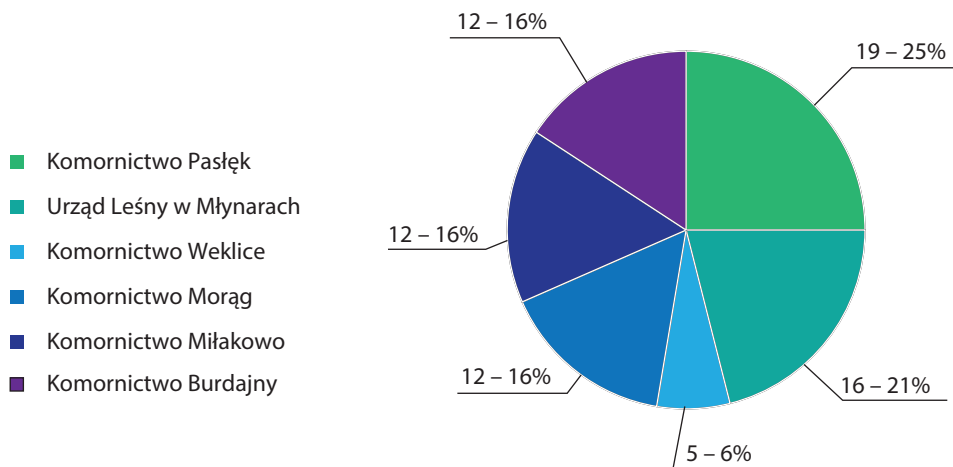
²² G. Woliński, op. cit., s. 24.

²³ Zob. GStA PK, OF 200b I, passim.

²⁴ H. Steffen, op. cit., s. 241–242.

SIEĆ KARCZEM W UJĘCIU STATYSTYCZNO-GEOGRAFICZNYM

Wykres 1. Liczba i procent karczem w poszczególnych okręgach administracyjnych.

Opracowano na podstawie: APG 369,1/2102; APG 369,1/2103; APG 369,1/2104; GStA PK, OF 166n; GStA PK, OF 200b I.

W latach 1402–1449 w źródłach odnaleziono łącznie dane o 76 karczmach. Znaczna część z nich została lokowana w północnej części komturstwa. Należy zwrócić uwagę na dwie główne przyczyny takiego stanu rzeczy. Pierwszą z nich było funkcjonowanie dużej liczby wsi na prawie chełmińskim na terenach położonych bliżej Pasłęka, a co za tym idzie, mamy tutaj do czynienia z lepiej rozwiniętą gospodarką czynszowo-pieniężną²⁵, a drugą ulokowanie karczem w pobliżu infrastruktury lądowej i rzecznej. Wydaje się, że karczmy położone w pobliżu głównych szlaków drogowych miały większe możliwości w wywiązywaniu się z płacenia czynszu, a co za tym idzie, istniała większa opłacalność prowadzenia takiej działalności.

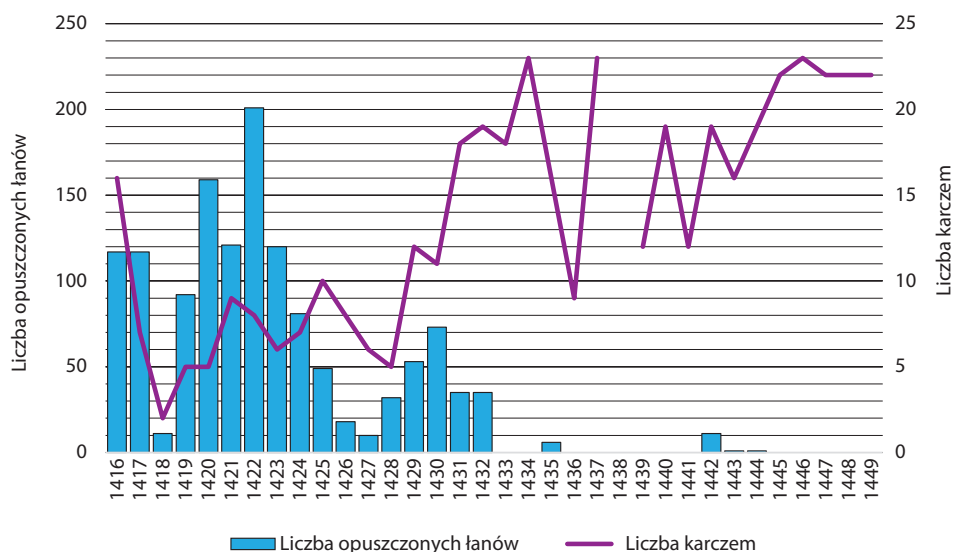
Już w wykazie z lat 1402–1408, odnotowano 13 karczem, które nie płaciły czynszu²⁶. Wydaje się zatem, że jeszcze w okresie przed wojną z lat 1409–1411 można dostrzec pierwsze oznaki kryzysu. W późniejszym czasie oddziały polsko-litewskie spustoszyły znaczną część omawianego terenu podczas wojen z lat 1409–1411

²⁵ Zob. P. Germershausen, op. cit., mapa *Der Siedlungsstand um 1450 nach den Zinsbuchern* (na końcu książki); R. Kubicki, *Prusy krzyżackie. Gospodarka i kultura na obszarach wiejskich*, Gdańsk 2024, s. 116–135. Szerzej na ten temat w dalszej części tekstu.

²⁶ Komornictwa: Pasłek: 2 karczmy; Młynary: 5; Morąg: 4; Miłakowo: 1.

i w 1414 roku²⁷. Najstarszy rejestr sporządzony po tych wojnach, pochodzi z 1416 roku i obejmuje wyłącznie komornictwa Pasłek i Burdajny. Oczywiście główną przyczyną zaprzestania działalności przez karczmarzy stanowiły zniszczenia wojenne. Przed 1408 rokiem na terenie komornictw Pasłek i Burdajny funkcjonowało 25 karczem. W 1416 roku odnotowano zaś tylko 16 działających karczem. Wynika z tego, że 9 karczem zostało prawdopodobnie zniszczonych, ponieważ w ogóle nie widnieją one w rejestrach (a tylko 3 z nich opisano tam jako opuszczone). W wykazie z 1417 roku odnotowano zaledwie 7 działających karczem²⁸, a w latach 1418–1420 od 2 do 5 karczem²⁹.

Wykres 2. Stosunek liczby opuszczonych łańów do liczby karczem w komornictwach Pasłek i Burdajny w latach 1416–1449.

Opracowano na podstawie: APG 369,1/2102; APG 369,1/2103; APG 369,1/2104; OF 166n; OF 200b.

²⁷ Po bitwie pod Grunwaldem trasa wojska miała przebiegać wzdłuż linii Olsztynek–Morąg–Przeźmark–Dzierżon – zob. M. Biskup, *Wojny Polski z zakonem krzyżackim 1308–1521*, Gdańsk 1993, s. 87. W okresie wojny głodowej, wojska Jagiellów najpierw spustoszyły dobra kapituły warmińskiej, a w późniejszym okresie uderzyły na teren na południe od Pasłęk, pałac Morąg i Miłakowo, a dalej udając się w kierunku Dzierżonia. Ibidem, s. 109. Do tychże konfliktów nie zaliczono wojny gołubskiej, ponieważ w 1422 roku oddziały polsko-litewskie dotarły najdalej na południową część terytorium komturstwa elbląskiego (komornictwo Łukta), nie objętej kwerendą do niniejszego artykułu – zob. ibidem, s. 129.

²⁸ Karczmy znajdowały się w: Burdajnach, Wilczętach (jedna z dwóch), Godkowie, Osieku, Krasinie, Zielonym Grądzie i Nowym Cieszynie.

²⁹ W 1418 roku zaledwie w jednej wsi odnotowano karczmy, działały w Jelonkach. Rok później liczba wzrosła do 5 (w Burdajnach, w Jelonkach – jedna z dwóch, Marianne, Wilczętach i Grądkach), a w 1420 roku ponownie wynosiła 5 (w Marianne, w Jelonkach – jedna z dwóch, w Burdajnach, 2 karczmy w Dobrych).

Zapewne nie bez znaczenia był fakt pustoszenia wsi. Wraz ze wzrostem pustoszejących łań, brakowało chłopów przychodzących do karczmy, a co za tym idzie, prowadzenie tego typu działalności stawało się nieopłacalne. Taka sytuacja miała miejsce bezpośrednio po wojnach z lat 1409–1411 i 1414 roku. Pierwszy spis z 1416 roku wskazuje, że gwałtowny spadek liczby karczem miał ścisły związek z ogromnym wzrostem liczby pustych łań³⁰. Taka sytuacja miała miejsce do połowy lat dwudziestych. Wówczas proces ten został odwrócony, wraz z nowymi osadnikami i zmniejszającą się liczbą opuszczonych łań zwiększała się liczba działających karczem. Podobna sytuacja wystąpiła w latach 1428–1434, kiedy to zaczęto odbudowywać karczmy na dużą skalę (wzrost z 5 do 23 w ciągu 6 lat). Wydaje się, że od 1433 roku rozwiązano problem nieobsadzonych pól, liczba chłopów korzystających z karczem rosła, a co za tym idzie, rosło zapotrzebowanie na takie usługi.

Na mocy pierwszego traktatu toruńskiego, zakon był zobowiązany zapłacić kontrybucje w wysokości 100 tys. kop groszy praskich³¹. Obciążenie to w istotny sposób nadwyrężyło finanse państwa zakonnego i przyczyniło się do pogłębienia kryzysu fiskalnego po wojnie z Polską i Litwą. W tym kontekście należy rozpatrywać reformę monetarną przeprowadzoną przez wielkiego mistrza Michaela Kuchmeistera w latach 1415–1416. Wydaje się, że reforma mogła stać się jednym z czynników, który przyczynił się do spadku liczby karczem. Mogła ona spowodować, że prowadzenie karczem stało się nierentowne. Nie bez wpływu na ówczesną sytuację miały inflacja, a także rosnące ceny żywności, nie tylko tej importowanej (śledzie, sól), ale przede wszystkim pochodzącej z lokalnego rynku (masła, piwa i chmielu)³². Przypomnijmy w tym miejscu, że karczmarze byli zobowiązani do zaopatrywania się w piwo, pochodzące od lokalnych browarników, zwłaszcza jeżeli w pobliżu istniał browar miejski³³.

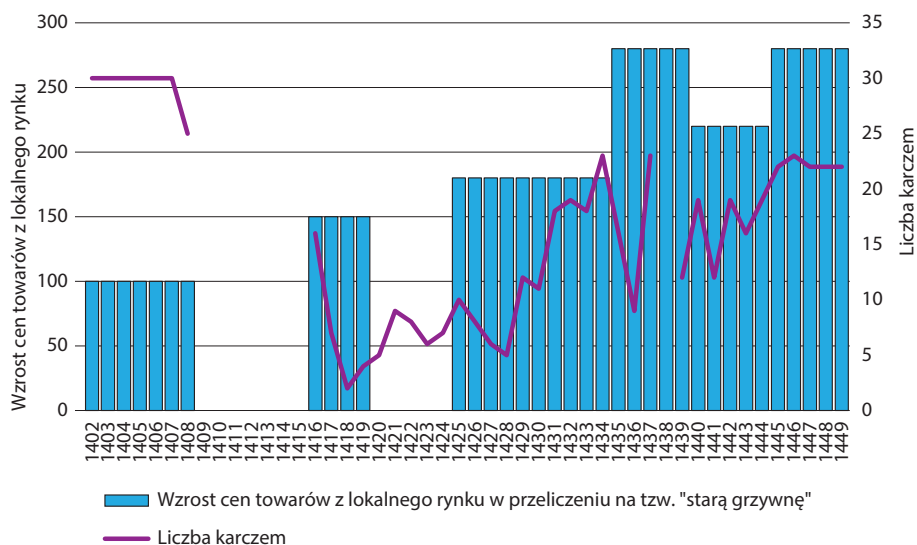
³⁰ Wyjątkiem jest 1418 rok, jednak wówczas odnotowano także bardzo mało karczem. Prawdopodobnie osoba spisująca nie zebrała pełnych danych, przez co odnotowana próba jest niedoszaczowana, zarówno w kwestii liczby karczem jak i łań.

³¹ M. Biskup, op. cit., s. 93–94.

³² Za równowartość towaru wartego 100 grzywien w latach 1400–1410 należało zapłacić ok. 150 grzywien w latach 1415–1419, ok. 180 grzywien w latach 1425–1434. Szczytowy punkt cen osiągnięto w okresie 1435–1439, kiedy wyniosły one ok. 280, po czym zaczęły powoli spadać, osiągając w latach 1440–1445 ok. 220 grzywien. Pomiedzy 1445 a 1449 rokiem ponownie wzrosły do ok. 280 grzywien i spadły do 220 grzywien w okresie poprzedzającym wojnę trzynastoletnią (1450–1454). Wszystkie wartości zostały przeliczone na tzw. „starą grzywnę”. O. Volckart, *Die Münzpolitik im Ordensland um Herzogtum Preußen von 1370–bis 1550*, Wiesbaden 1996, s. 89. Na temat polityki monetarnej zob. także: M. Dygo, *Die Münzpolitik des Deutschen Ordens in Preussen in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts*, „Fasciculi Historici” 1987, t. XIV, passim.

³³ H. Steffen, op. cit., s. 226.

Wykres 3. Liczba karczem w okręgu Pasłęka i w komornictwie Pasłęk w stosunku do wzrostu cen towarów z lokalnego rynku.

Opracowano na podstawie: APG 369,1/2102; APG 369,1/2103; APG 369,1/2104; OF 166n; OF 200b; O. Volckart, *Die Münzpolitik im Ordensland um Herzogtum Preußen von 1370-bis 1550*, Wiesbaden 1996, s. 89.

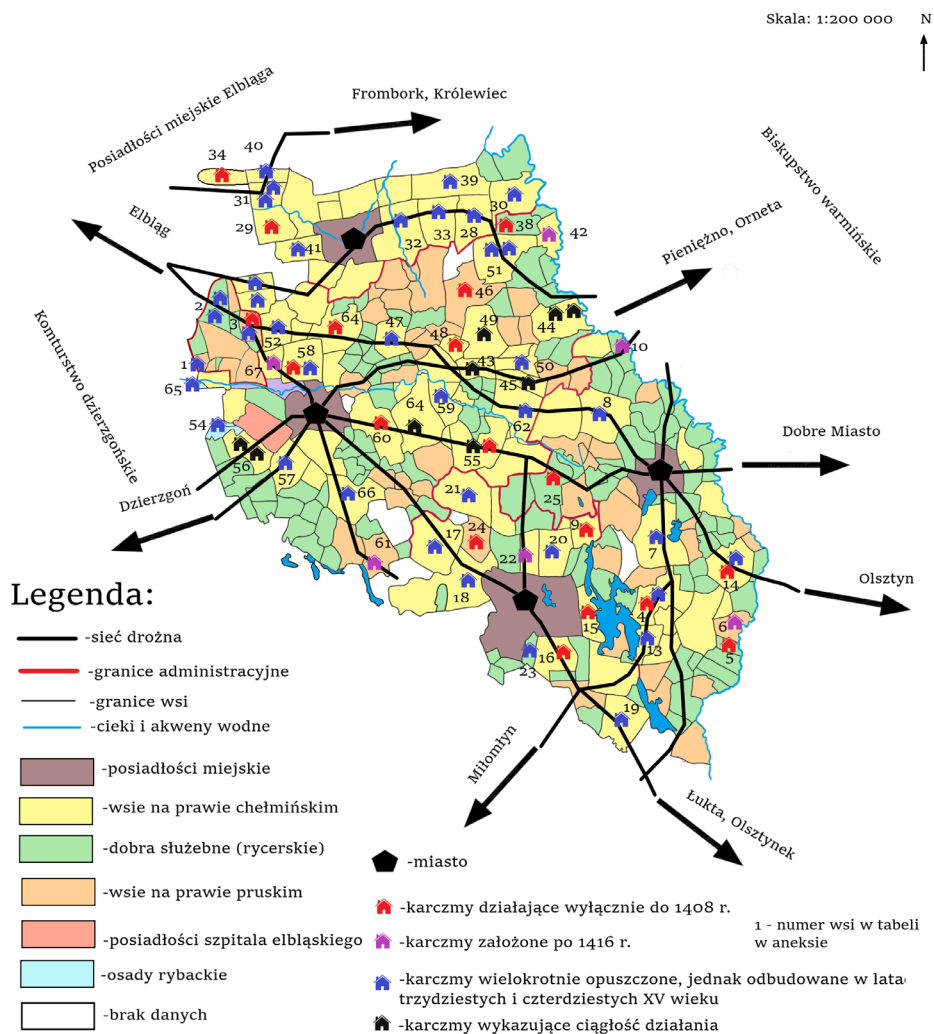
Jak widać na załączonym wykresie, karczmy w komornictwie i okręgu Pasłęka³⁴ odczuwały wahania sytuacji gospodarczej w postaci drożących produktów. Można zaobserwować więc korelację pomiędzy sytuacją gospodarczą a gwałtownym spadkiem liczby karczem w latach 1417–1424. Zapewne nie bez znaczenia pozostawał fakt wzrostu cen piwa o około połowę. Warto zauważyć, że liczba karczem systematycznie rosła wraz ze stabilizowaniem się sytuacji ekonomicznej. Ponowny wzrost cen w latach 1435–1439 pozwala sądzić, że karczmy wówczas także pustoszały. Dopiero w latach czterdziestych XV wieku ponownie udało się osiągnąć liczbę ponad 20 karczem³⁵. Zjawisko to można wiązać z ogólnym wzrostem zamożności karczmarzy, czego pośrednim świadectwem są uchwały krajowe zmierzające do ograniczenia nadmiernego zbytku w obrębie tej grupy społecznej³⁶.

³⁴ Zebrano dane wyłącznie dla tych okręgów administracyjnych, dla których występowały dane roczne, pozwalające prześledzić cały badany okres.

³⁵ Dane zebrane z ksiąg czynszowych są zbieżne z księgą przedstawiającą wizytacje komtura: Zob. *Visitationen im Deutschen*

³⁶ H. Steffen, op. cit., s. 245.

Rysunek 1. Sieć karczem i zjawisko ich pustoszenia na tle sieci drożnej i rzecznej oraz prawa na jakim funkcjonowały dane wsie.

Opracowano na podstawie: P. Germershausen, op. cit.; APG 369,1/2102; APG 369,1/2102; APG 369,1/2103; APG 369,1/2104; OF 166n; OF 200b.

Kilka wniosków można też sformułować w oparciu o analizę rozmieszczenia przestrzennego karczem. Oczywiście wpływ na ich pustoszenie miały szkody wojenne. Taką sytuację można zaobserwować przede wszystkim wokół okręgów dotkniętych przemarszem wojsk (Miłakowo, Morąg). Jednak warto zauważyć, że niniejsze

ujęcie również wskazuje na ekonomiczną zależność pomiędzy liczbą karczem a rodzajem osadnictwa na danym terenie. O wiele lepiej radziły sobie karczmy położone w dużych wsiach, lokowanych na prawie chełmińskim, gdzie była lepiej rozwinięta gospodarka czynszowo-pieniężna. Wsie na prawie chełmińskim płaciły czynsz przede wszystkim w pieniądzu, a nie naturaliach jak miało to miejsce we wsiach na prawie pruskim³⁷. Co istotne, wsie płacące czynsz w pieniądzu znajdowały się w lepszym położeniu ekonomicznym niż te, które uiszczwały go w naturaliach bądź częściowo w zbożu. Różnice ekonomiczne były na tyle głębokie, że występowały problemy z wyżywieniem gospodarstw chłopskich, czego efektem miało być zadłużanie się³⁸. Heide Wunder, porównując gospodarstwa we wsiach na prawie pruskim z tymi lokowanymi na prawie chełmińskim, wskazała, że przy niskiej cenie zboża różnica w obciążeniach czynszowych nie była wysoka, jednak przy rosnącej cenie zboża (a taką sytuację można zaobserwować po 1414 r.)³⁹ rosły obciążenia na niekorzyść chłopów zamieszkujących wsie na prawie pruskim⁴⁰. Należy także założyć, że zamieszkałi w nich chłopcy zapewne dysponowali o wiele mniejszym zasobem gotówki⁴¹, a co za tym idzie, nie przychodzili do karczmy. Tam, gdzie dominowały dobra służebne i wsie na prawie pruskim, sieć karczem nie była już tak rozbudowana. Wynikało to przede wszystkim z niskiego stopnia wymiany pieniężnej⁴². Wydaje się także, że w latach czterdziestych XV wieku rozpoczęto także lokowanie karczem w dobrach służebnych, we własnościach rycerskich.

W gorszym położeniu znajdowały się karczmy położone wokół wsi na prawie pruskim⁴³. Jak już wspomniano, podobne obszary charakteryzował niższy przepływ pieniądza, a co za tym idzie niższa liczba karczem. Ordynacje krajowe wspominają, że w pierwszej połowie XV wieku zakazywano Prusom nabywania ziem lokowanych na prawie chełmińskim. Dokumenty z tego okresu wspominają również, że pruskie radła pustoszały. Istotny czynnik stanowiła pogarszająca się sytuacja finansowa tej ludności. Problem próbowano rozwiązać, poprzez wprowadzanie elementów ustrojowych typowych dla wsi na prawie chełmińskim⁴⁴. Na omawianym terenie, jednym z przykładów obszaru z podobnym typem osadnictwa jest komornictwo Wekllice, w skład którego wchodziły wsie na prawie pruskim (6 wsi, o łącznym obszarze 1728 ha)⁴⁵ oraz stosunkowo niewielka część wsi prywatnych w dobrach służebnych-ry-

³⁷ Ibidem, s. 117, 125.

³⁸ Ibidem, s. 27–28.

³⁹ O. Volckart, op. cit., s. 89.

⁴⁰ H. Wunder, op. cit., s. 87–88; R. Kubicki, op. cit., s. 30–31.

⁴¹ Ibidem, 131.

⁴² Ibidem, s. 125.

⁴³ Zob. W. Długokęcki, *Spółczeństwo wiejskie*, w: *Państwo zakonu krzyżackiego. Władza i społeczeństwo*, red. M. Biskup, R. Czaja, Warszawa 2019, s. 477.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Razem 144 radła. Przyjmując ok. 12 ha = 1 radło, to $144 \times 1 =$ ok. 1728 ha.

cerskich (występowały w 4 wsiach, o łącznym obszarze 532 ha)⁴⁶. Warto zaznaczyć, że w dwóch z trzech przypadków mamy do czynienia z działaniem dwóch karczem w miejscowości. Taką sytuację można zaobserwować m.in. w Weklicach (*Pohmen/Woklitz*)⁴⁷ i Przezmarku (*Preuschenmarkt*)⁴⁸, z kolei w Komorowie Żuławskim (*Pas-siauxten, Kammersdorf*)⁴⁹ istniała jedna karczma. Analogiczne badania nad osadnictwem u Prusów na innych, zamieszkałych przez nich terenach wskazują, że karczma była *urządzeniem gospodarczym, charakterystycznym dla wsi na prawie niemieckim* i wprowadzono ją w strukturę ziem pruskich⁵⁰. Prusowie traktowali również karczmę jako element lizski pruskiej (pruskim odpowiedniku miast), gdzie zawierano transakcje. Wydaje się, że to właśnie dlatego w lizskach można zaobserwować kilka karczem, a we wsiach zamieszkałych przez Prusów są niezwykle rzadkim zjawiskiem. Na omawianym terenie najprawdopodobniej nie istniała lizska, ze względu na niewielką odległość od miast, tj. Elbląga czy Pasłęka, więc w komornictwie Weklicce brakuje miejscowości z liczbą karczem większej niż 2⁵¹. W powstawaniu nowych karczem na tym terenie zapewne przeszkadzała liczna konkurencja rynkowa przez niewielką odległość od Elbląga (a co za tym idzie karczem miejskich)⁵² oraz karczem zajezdnych po stronie komornictwa pasłęckiego (m.in. w Aniołowie, Zielonym Grądzie, Rogajnach). Ponadto należy powtórzyć, że niska liczba karczem na tym terenie jest także spowodowana dużym zagęszczeniem wsi na prawie pruskim, a co za tym idzie nieopłacalnością prowadzenia karczmy.

⁴⁶ 15 radel i 21 łanów. Ponownie, przyjęto, że 1 radło = 12 ha, 1 łan = 16,8 ha. Suma łączna: $15 \times 12 + 21 \times 16,8 = 532$ ha.

⁴⁷ Zachował się dokument z 1320 roku, potwierdzający zakup karczmy (PrUB Bd. II, nr 292). W latach 1402–1408 istniały 2 karczmy, z czynszem 2 grzywien i 4 gęsi oraz 2 grzywien (APG sygn. 369,1/2102, fol. 55r). Prawdopodobnie jedna z nich przetrwała do 1437 roku, przejmując zobowiązania upadłej karczmy, ponieważ płaciła 4 grzywiny rocznie (OF 166n, k. 89). Kolejne wiadomości pochodzą dopiero z 1448 roku, jednak należy założyć, że wciąż utrzymała się jedna karczma, z której karczmarz Ekhard był zobowiązany do odprowadzenia 2 grzywien i 4 skojców za karczmę i 1 wiardunek wartowego. Najprawdopodobniej posiadał również 2 radła. (APG sygn. 369,1/2104, fol. 1, 2, 7r).

⁴⁸ W latach 1402–1408 istniały dwie karczmy z czynszem w wysokości 2 i 3 grzywien prowadzone przez karczmarzy Hannekego i Massendorfa (APG sygn. 369,1/2102, fol. 55v). Brakuje wzmianek źródłowych z okresu 1408–1447. W 1448 roku odnotowano, że Mikołaj Massendorf (zapewne syn lub wnuk poprzedniego karczmarza o tym samym nazwisku) płaci 3 grzywiny i 1 wiardunek oraz 2 grzywiny za dwa łany ziemi, a drugi karczmarz Hans 2 grzywiny. Ten drugi posiadał również 2 radła. Któryś z nich (niewymieniony z imienia) płacił również 1 wiardunek wartowego. (APG sygn. 369,1/2104, fol. 4, 7r).

⁴⁹ Pierwsza wzmianka pochodzi z lat 1402–1408. Karczma płaciła 4 grzywiny czynszu rocznie (APG sygn. 369,1/2102, fol. 55r). W 1448 roku zapisano, że karczmarz Marcin działa na prawie wolnych, płaci 1 wiardunek wartowego i posiada 1 radło ziemi (APG sygn. 369,1/2104, fol. 3v, 7r).

⁵⁰ W. Długocki, *Prusowie na Żuławach Fiszwskich od XIII do połowy XVI wieku. Zagadnienie akulturacji i asymilacji Prusów jako problem badawczy*, „Pruthenia” 2014, t. IX, s. 7–41. Na temat karczem we wsiach na prawie pruskim zob. H. Wunder, op. cit.; G. Vercamer, op. cit., s. 374–376.

⁵¹ Zob. Ł. Okulicz-Kozaryn, *Życie codzienne Prusów i Jaćwiegów w wiekach średnich (IX–XIII w.)*, Warszawa 1983, s. 200–201; A. Gierszewski, op. cit., s. 435–436; K. Panek, op. cit., 98. Szeroko o lizskach pruskich: M. Toeppen, *Ueber preussische Lischken, Flecken u. Städte. Ein Beitrag zur Geschichte der Gemeindeverfassung in Preußen*, „Altpreussische Monatsschrift” 1867, Bd. 4, s. 511–536, 621–646.

⁵² Odległość pomiędzy Elblągiem a wsiami należącymi do komornictwa Weklicce wynosiła ok. 7 km.

Ponadto, jak wskazuje przedstawienie geograficzne, znaczna ich część znajdowała się poza głównymi szlakami komunikacyjnymi. W trudniejszej sytuacji byli karczmarze prowadzący karczmy wiejskie, budowane z myślą o zaspokojeniu potrzeb miejscowych chłopów, ponieważ były one o wiele bardziej podatne na wspomniane pustoszenie wsi. Zdecydowanie w lepszej sytuacji znajdowali się dziedziczni dzierżawcy karczem zajezdnych, położonych przy trasach o dużym natężeniu ruchu, szczególnie przy rzekach, brodach i mostach. Z ich usług korzystali podróżni i kupcy, dysponujący większym zasobem gotówki niż chłopci. Nieprzypadkowo, jak wskazuje przedstawienie geograficzne, karczmy lokowane poza głównymi szlakami komunikacyjnymi rzadko odbudowywano (np. w Kiewrach, Niebrzydowie Wielkim, Bogaczewie i Rolnowie). Z kolei te karczmy, które zachowały ciągłość funkcjonowania znajdowały się blisko głównych dróg (np. leżące pomiędzy Pasłękiem a Miłakowem karczmy w Surowych i Grądkach, w drodze do Dzierzgonia we wsi Jelonki, czy bliskie zarówno szlakowi do Pieniężna i Ornety jak i rzece Pasłęce dwie karczmy w Dobrych). Być może część z nich również oferowała przewóz przez rzekę, jednak źródła dla przedstawianego obszaru nic o tym nie wspominają⁵³, co może być spowodowane faktem istnienia brodów i mostów na rzece, w średnim, i górnym biegu rzeki⁵⁴.

Warto również zauważyć, że nie odbudowano po wojnach wielu karczem, leżących we wsiach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie terenów należących do miasta. Jako przykład można podać karczmy w Bramce i Bogaczewie przy Morągu i Rogajny przy Pasłęku. Wokół Miłakowa unikano lokowania karczem. Być może lokowane były na terenach miasta i wywalczyły sobie przywilej, zakazujący lokacji karczem we wsiach leżących w określonej odległości. Należy to wziąć pod uwagę również w kwestii odbudowy zniszczonych karczem. Zapewne nie udało się odbudować części z nich, przede wszystkim ze względu na niechęć miast, które nie chciały konkurencji dla karczem miejskich⁵⁵.

⁵³ Karczmy z przewozem często płaciły wyższy czynsz. Jako przykład można podać karczmę z przewozem obok wsi Rudak (współcześnie część Torunia) z czynszem 26 grzywien rocznie oraz karczmę w Mostach (Żuławy Fiszewskie) z czynszem 33 grzywien i 6 gęsi rocznie. Ze względu na wysoki czynsz należy mieć na uwadze znaczną popularność usługi, a powiązanie karczmy z przewozem sugeruje, że część zobowiązań mogli wykonywać karczmarze lub ludzie bardzo blisko związani z działalnością karczmy. Zob. W. Długokęcki, *Spółeczeństwo wiejskie...*, s. 483–484.

⁵⁴ Jedyna wzmianka o położeniu karczmy nad Pasłęką pochodzi z 1448 roku, kiedy to w Olkowie karczmę prowadził niejaki Jurge Wobrin. Budynek miał być zbudowany przy moście na rzece Pasłęce (*gelegen an der brucken*). APG sygn. 369,1/2104, fol. 59r. Most wraz z karczmą prawdopodobnie przetrwały do przełomu XVI/XVII wieku, ponieważ wymieniane są na mapie z tego okresu. Warto jednak nadmienić, że nowożytna mapa, wspomina aż 19 brodów, w tym 6 leżących bezpośrednio na omawianym terenie. Do nich można zaliczyć brody leżące pomiędzy wsiami: Bardyny–Stygajny, Spędy–Osetnik (dwa brody), Sportyny–Lemity, Żołędno–Wapnik, Klugajny–Świękity. Zob. R. Klimek, *Obraz rzeki Pasłęki na nieznanej mapie archiwalnej*, w: *Fines testis temporum. Studia ofiarowane Profesor Elżbiecie Kowalczyk-Heyman w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*, red. M. Dzik, G. Śnieżko, Rzeszów 2017, s. 211, 215; Idem, *Brody na Warmii w średniowiecznych dokumentach i na nowożytnych mapach rękopiśmiennych*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2022, nr 1 (316), s. 136–138.

⁵⁵ W pozostałych częściach państwa zakonu wokół wielu miast zabraniano lokowania karczem w odległości bliższej niż 1 mila (ok. 7 km).

Wydaje się, że w części przypadków po okresie wojen, nie tylko prowadzono odbudowę starych, ale również zakładano karczmy w nowych lokalizacjach. Odnotowano 6 takich obiektów, z czego wyłącznie dwa powstałe po 1416 r., a pozostałe w latach czterdziestych XV wieku⁵⁶. Wracając do analizy przestrzennej zjawiska, cztery z nich umiejscowiono przy głównych szlakach komunikacyjnych, a dwie z nich we wsiach, leżących bezpośrednio przy Pasłęce. Niewielka liczba nowych karczem może świadczyć o tym, że najprawdopodobniej zakładano je wyłącznie w miejscach, gdzie występowało zapotrzebowanie na podobne usługi.

PODSUMOWANIE

Podsumowując powyższe uwagi, można stwierdzić, że przejście wojsk polsko-litewskich (Morąg, Miłakowo) było główną przyczyną opuszczenia karczem w badanych komornictwach. Dla karczem, w pobliżu których nie przeszły wojska, dotkliwy okazał się proces pustoszenia wsi. W konsekwencji zabrakło mieszkańców wsi, którzy mogliby korzystać z karczmy. Lata, na które przypadł kryzys, zbiegły się z reformą monetarną oraz następującym po niej pogorszeniem wartości pieniądza. Co istotne, w komturstwie elbląskim największe zmiany w liczbie karczem zostały odnotowane w latach dwudziestych XV wieku, a nie trzydziestych i czterdziestych, tak jak miało to miejsce w komturstwie tucholskim. W tym czasie można zaobserwować powolną odbudowę spustoszonych karczem, następującą zapewne wraz z ponownym zasiedleniem wsi na prawie chełmińskim. Zakon działał aktywnie w kwestii zakładania nowych karczem i odbudowy spustoszonych, a stan ich liczby, podobny do okresu 1402–1408, udało się osiągnąć dopiero w połowie lat czterdziestych XV wieku.

⁵⁶ Bardyny – 1416 rok; Olkowo – 1448; Zielony Grąd – 1416; Sambród – 1448; Łączno – 1445; Kłobia – 1445.

Tabela 1. Spis karczem w wymienionych okręgach administracyjnych.

Lp.	Okręg administracyjny	Miejsce	Prawo lokacji wsi	Lata, w których wzmiankowano	Czynsz	Źródła	Uwagi
1.	KW	Komorowo Żuławskie (<i>Passiauxten, Kammersdorf</i>)	P	1402-1408; 1435; 1439-1445; 1448	4 grz.	APG 369,1/2102, fol. 42r; 55r; APG 369,1/2104, fol. 3v; 7r; GStA PK, OF 200b I, fol. 122r; 212v, 219v, 225v, 234r; 277v; 284v).	
2.	KW	Przezmark (<i>Preuschenmarkt</i>)	P	1402-1408; 1448	1. 2 grz. (1402-1408); 2 grz. (1448) 2. 3 grz. (1402-1408); 3 grz. 1 w. (1448)	APG 369,1/2102, fol. 55v; APG 369,1/2104, fol. 4, 7r.	
3.	KW	Weklice	P/DS	1402-1408; 1437; 1448	1. 2 grz. 4 g. 2. 2 grz.	PrUB Bd. II, nr 292; APG 369,1/2102, fol. 55r; APG 369,1/2104, fol. 1, 2, 7r; OF 166n, k. 89.	
4.	PM/KMI	Boguchwały (<i>Rychaw/Reichau</i>)	C	1402-1408; 1437; 1445-1449	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 22r; APG 369,1/2103, fol. 48r; GStA PK, OF 166n, k. 40; GStA PK, OF 200b I, fol. 238r.	Przed 1402 r. istniała we wsi druga karczma.
5.	PM/KMI	Kiewry (<i>Kebirin</i>)	DS	1402-1408	1 grz. 1 f. p.	APG 369,1/2102, fol. 24r	
6.	PM/KMI	Kłobia (<i>Kloben</i>)	P	1445-1449	1 grz. 1 f. p.	APG 369,1/2104, fol. 50r.	
7.	PM/KMI	Książnik (<i>Herzogwalde</i>)	C	1402-1408; 1445-1449	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 19v; APG 369,1, fol. 45v.	
8.	PM/KMI	Markowo (<i>Reichertsvalde</i>)	C	1402-1408; 1416-1423 (op.); 1429-1433; 1434 (op.); 1440-1449	3 grz. (1402-1408; 1440-1449); 1 grz. (1416-1423; 1429-1433)	APG 369,1/2102, fol. 20r; APG 369,1/2103, fol. 46v; GStA PK, OF 200b I, fol. 2v, 8v, 13r, 16v, 33r, 47v, 51r; 53v; 73v; 79r; 94r; 98r 174r; 101v; 243v, 301r, 306r,v; GStA PK, OF 166n, k. 37.	Według jednego ze źródeł, w 1437 r. istniały dwie karczmy, każda z opłatą 2 grz. Ze względu na brak innych przekazów źródłowych należy poddać to w wątpliwość.

Lp.	Określenie administracyjne	Miejsce	Prawo lokacji wsi	Lata, w których wzmiankowano	Czynsz	Źródła	Uwagi
9.	PM/KMI	Niebrzydowo Wielkie (<i>Hermenau</i>)	C	1402–1408; 1437 (op.); 1445–1449 (op.)	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 20v; APG 369,1/2103, fol. 55v; GStA PK, OF 166n, k. 28.	
10.	PM/KMI	Olkowo (<i>Alken</i>)	DS	1448	1 w.	APG 369,1/2104, fol. 59r.	Karczma Jurgego Wobri- na, posiadającego ziemię we wsi a karczma miała leżeć na moście nad rzeką Pasłęką. Jurge był zobor- wiązany płacić płużne i 1 wiardunek wartowego
11.	PM/KMI	<i>Rychenthal</i> (wieś zaginiona)	?	1402–1408	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 15r.	
12.	PM/KMI	<i>Sigfriedsdorf</i> (wieś zaginiona)	?	1402–1408; 1437; 1445–1449	1. 1 grz. 1 f. p. (1402–1408) 2. 1 grz. 5 w. (1402–1408); 1 grz. (1437)	APG 369,1/2102, fol. 21v; APG 369,1/2103, fol. 47v GStA PK, OF 166, k. 42.	Jedną z karczem rozebrano pomiędzy 1438 a 1445 r., a karczmarzowi, który po- został we wsi zwiększono czynsz do 2 grz. i 1 f. p.
13.	PM/KMI	Wilnowo (<i>Wildenau</i>)	C	1402–1408; 1437; 1445–1449	1 grz. 1 f. p.	APG 369,1/2102, fol. 20v; APG 369,1/2103, fol. 47r; GStA PK, OF 166n, k. 41.	
14.	PM/KMI	Włodowo (<i>Waltersdorf</i>)	C	1402–1408; 1437 (op.); 1440–1441; 1445–1449	1 grz.	APG 369,1/2102, fol. 21r; APG 369,1/2103, fol. 47r; GStA PK, OF 166n, k. 43; GStA PK, OF 200b I, fol. 295r, 302r, 308r.	
15.	PM/KMO	Bogaczewo (<i>Guldenboden</i>)	C	1402–1408; 1437 (op.); 1445–1449 (op.)	1 grz.	APG 369,1/2102, fol. 18r; APG 369,1/2103, fol. 54r; GStA PK, OF 166n, k. 28.	

Lp.	Okreg admi- nistracyjny	Miejsce	Prawo lokacji wsi	Lata, w których wzmiankowano	Czynsz	Źródła	Uwagi
16.	PM/KMO	Bramka (Himmelpforte)	C/DS	1402-1408; 1437 (op.); 1439-1440, 1443-1449	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 17r; APG 369,1/2103, fol. 53r; GStA PK, OF 166n, k. 31 GStA PK, OF 200b I, fol. 170r; 240v, 247v, 289v, 299r.	
17.	PM/KMO	Chojnik (Hagenau)	C/DS.	1402-1408; 1434; 1437; 1440; 1442- 1443; 1445-1449	3 grz.	APG 369,1/2102, fol. 12r; APG 369,1/2103, fol. 51v; GStA PK, OF 166n, k. 25; GStA PK, OF 200b I, fol. 120r; 191v, 241r, 303v, 309r.	
18.	PM/KMO	Dobrocin (Bestendorf)	C	1402-1408; 1434; 1437; 1439-1440; 1442-1449	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 13v; APG 369,1/2103, fol. 52r; GStA PK, OF 166n, k. 24; GStA PK, OF 200b I, fol. 124v, 241r, 246r, 289r, 299r, 310v.	
19.	PM/KMO	Florczaki (Eckersdorf)	C	1402-1408; 1437; 1445-1449	2 grz. (1402- 1408; 1437; 1445-1449); 1 grz. (1445)	APG 369,1/2102, fol. 17v; APG 369,1/2103 fol. 55r; GStA PK, OF 166n, k. 30 GStA PK, OF 200b I, fol. 21v, 171v, 304v.	
20.	PM/KMO	Jurki (Jurgenthal/ Georgenthal)	C/DS	1402-1408; 1434- 1449	1 grz. 2 g.	APG 369,1/2102, fol. 13r; APG 369,1/2103, fol. 52r; GStA PK, OF 200b I, 121r; 124r; 168v; 191r, 195v, 197r, 240r, 247v, 298r; 309v.	
21.	PM/KMO	Kalnik (Kahlau)	C	1402-1408; 1429; 1432; 1434; 1436; 1437; 1439-1440; 1442-1449	3 grz.	APG 369,1/2102, fol. 11v; APG 369,1/2103, fol. 51r; GStA PK, OF 166n, k. 66; GStA PK, OF 200b I, fol. 34r, 94v, 102r, 104v, 120r, 169r, 191v, 195v, 239v, 246r; 289v, 297v, 303r.	
22.	PM/KMO	Łączno (Wiese)	DS/C	1445-1449	3 grz.	APG 369,1/2103, fol. 51v.	

Lp.	Okręg administracyjny	Miejsce	Prawo lokacji wsi	Lata, w których wzmiankowano	Czynsz	Źródła	Uwagi
23.	PM/KMO	Raj (<i>Paradies</i>)	P	1402–1408; 1437	1 grz. ?	APG 369,1/2102, fol. 17v; GSIA PK, OF 166n, k. 24	Razurowana z księgi do 1408 r. W księdze z ok. 1437 r. znajduje się informacja, że płaciła 1 grz. z adnotacją, że jest objęta wolnością na kolejne 4 lata.
24.	PM/KMO	Rolnowo (<i>Rulnau</i>)	C	1402–1408	Nieznany	APG 369,1/2102, fol. 16r.	Razurowana z księgi do 1408 r.
25.	PM/KMO	Strużyna (<i>Silberbach</i>)	P	1402–1408	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 15r.	Razurowana z księgi do 1408 r.
26.	PM/KMO	Swibendorf (wieś zaginiona)	?	1402–1408	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 14v.	Razurowana z księgi do 1408 r.
27.	ULM	Kadyny (<i>Kudyn</i>)	C	1402–1408	1 grz.	APG 369,1/2102, fol. 52r.	
28.	ULM	Księżno (<i>Furstenau</i>)	C	1402–1408; 1437; 1445–1449	2 grz.	PrUB, Bd. II, nr 686; APG 369,1/2102, fol. 45v; GSIA PK, OF 166n, k. 94; APG 369,1/2103, fol. 18v; GSIA PK, OF 200b I, fol. 189v.	Zachował się przywilej na karczmę
29.	ULM	Kwietnik (<i>Blumenau</i>)	C	1402–1408	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 48r.	Razurowana z księgi przed 1408 r.
30.	ULM	Ławki (<i>Lauck</i>)	C	1402–1408; 1437; 1437–1442; 1443–1444 (op.); 1446–1449	3 grz.; 2 grz. 5 w. 5 sk., 1 w. (1448)	APG 369,1/2102, fol. 51v; APG 369,1/2103 fol. 23v; APG 369,1/2104, fol. 30r; 40v; GSIA PK, OF 166n, k. 9; GSIA PK, OF 200b I, fol. 190v; 251r, 254v 311v, 319v, 325r, 328v.	W 1448 r. zapisano, że karczmarz miał 1 łan ziemi (z 1 grz. czynszu), płacił za karczmę i 1 wiar-dunek wartowego.

Lp.	Okręg administracyjny	Miejsce	Prawo lokacji wsi	Lata, w których wzmiankowano	Czynsz	Źródła	Uwagi
31.	ULM	Milejewo (<i>Truncz</i>)	C	1300; 1303; 1402-1408; 1437; 1445-1449	1. 5 w. 17 k. 2. 5 w. 17 k. (op. po 1445)	PrUB, Bd. 2.1, nr 302; Bd. 2.2, nr 549; APG 369,1/2102, fol. 49r; APG 369,1/2103, fol. 21v; GStA PK, OF 166n, k. 113.	W Milejewie pierwotnie istniały 2 karczmy. Ok. 1445 r. najprawdopodobniej obie znalazły się w rękach jednego karczmarza, a ten był zobowiązany płacić łączny czynsz za dwie karczmy, 3 grz. i 34 kury rocznie.
32.	ULM	Młynarska Wola (<i>Herrndorf</i>)	C	1402-1408; 1437	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 44r; GStA PK, OF 166n, k. 93.	
33.	ULM	Nowica (<i>Neumark</i>)	C	1402-1408; 1430 (op.); 1437; 1442-1449	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 44v; APG 369,1/2103, fol. 17v; GStA PK, OF 200b I, fol. 81r; 248r; 329r; GStA PK, OF 166n, k. 95.	
34.	ULM	Ogrodniki (<i>Bomgarthe</i>)	C	1402-1408; 1434 (op.)	2 grz.	APG, 369,1/2102, fol. 50r; GStA PK, OF 200b I fol. 108r.	Razurowana z księgi przed 1408 r.
35.	ULM	Pomorska Wieś (<i>Pomehrendorf</i>)	C	1402-1408; 1434; 1445-1449	5 w. 30 k.	APG 369,1/2102, fol. 47v; APG 369,1/2103, fol. 24r; GStA PK, OF 200b I, fol. 108v.	Razurowana z księgi przed 1408 r.
36.	ULM	<i>Reichau/Rychenau</i> (zaginiona?)	C	1402-1408	Razurowany	APG 369,1/2102, fol. 50v.	Razurowana z księgi przed 1408 r.
37.	ULM	Huta Żuławska (<i>Schonebuche</i>)	C	1402-1408	Razurowany	APG 369,1/2102, fol. 50r.	
38.	ULM	Sopoty (<i>Seepothen</i>)	DS	1402-1408	1 grz. 8 sk.	APG 369,1/2102, fol. 45v.	
39.	ULM	Stare Siedlisko (<i>Ebersbach</i>)	C	1402-1408; 1437; 1440-1445 (op.)	2 grz. 4 k.	APG 369,1/2102, fol. 45r; GStA PK, OF 166n, k. 96; GStA PK, OF 200b I, fol. 180r; 250v; 254r; 319r; 325r; 329r..	

Lp.	Określenie administracyjne	Miejsce	Prawo lokacji wsi	Lata, w których zmieniano	Czynsz	Źródła	Uwagi
40.	ULM	Zajączkowo (<i>Haselau</i>)	C	1402–1408; 1434; 1437; 1443–1449	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 49v; APG 369,1/2103, fol. 22r; GStA PK, OF 200b I, fol. 108r, 110r, 312v, 317v, 323r, 327r; 250r, 255v, 178r, 258v, 185v, 258v; GStA PK, OF 166n, k. 111.	
41.	ULM	Zastawno (<i>Schönberg</i>)	C	1402–1408; 1437; 1445–1449	2 grz. 4 k.	APG 369,1/2102, fol. 47r; APG 369,1/2103, fol. 20r; GStA PK, OF 166n, k. 100.	
42.	WP/KB	Bardyny (<i>Bardyn</i>)	C	1416; 1421; 1424; 1432; 1434; 1437; 1442–1449	2 grz.	APG 369,1/2103, fol. 35v GStA PK, OF 166n, k. 73; GStA PK, OF 200b I, fol. 4v, 48r, 56r, 60r, 76r, 99v, 209r, 226v.	
43.	WP/KB	Burdajny (<i>Burdajn</i>)	C	1402–1408; 1416– 1421; 1427–1449	4 grz. (do 1408); 5 grz. 1 w.	APG 369,1/2102, fol. 37r; APG 369,1/2103 fol. 37r; GStA PK, OF 200b I, fol. 5r, 10r, 14 r (tutaj 6 grzywien), 17v, 48v; GStA PK, OF 200b I, fol. 25v, 30v, 75v, 76v, 95v, 100r, 103r, 106v, 210v, 217r, 226v, 285v, 287va.	
44.	WP/KB	Dobry (<i>Dobryn</i>)	C	1402–1408; 1416– 1449	1. 3 grz. 2. 3 grz.	APG 369,1,2102, fol. 37v; APG 369,1/2103 37v; GStA PK, OF 166n, k. 72; GStA PK, OF 200b I, fol. 5r, 10r, 26v, 45v–46r, 49r, 52r, 60, 63v, 75r, 76r, 95r, 99r, 103r, 106r, 206v, 210v, 217r, 226v, 283r, 288r.	

Lp.	Okręg administracyjny	Miejsce	Prawo lokacji wsi	Lata, w których wzmiarkowano	Czynsz	Źródła	Uwagi
45.	WP/KB	Godkowo (Götschenhof)	C	1352; 1402–1417; 1421–1449	2 grz.; 4 grz. (1422)	PrUB, T. 2, nr 750; APG 361,1/2102, fol. 38r; APG 369,1/2103, fol. 38r; GStA PK, OF 166n, k. 70; GStA PK, OF 200b I, fol. 5v, 10r, 27r; 30v, 52v, 54r, 56v, 75r, 76v, 95v, 99v, 103r, 211r, 217r, 227r, 288r.	W 1434 r. planowano lokowanie drugiej karczmy we wsi (z czynszem wyno- szącym 3 grz.), jednak ze względu na brak występo- wania w kolejnych latach, najprawdopodobniej nie przerwała ona nawet roku.
46.	WP/KB	Karwiny (Karwinden)	P	1402–1408; 1416; 1425–1427; 1429; 1432; 1434–1435; 1437	2 grz. (1402– 1408); 3 grz. 5 w. 6 sk. (1416); 3 grz. 5 s. (pozostałe)	APG 369,1/2102, fol. 38r; GStA PK, OF 166n, k. 76; GStA PK, OF 200b I, fol. 5r, 26v, 60v, 31r, 76v, 100r, 103r.	W latach 1419–1425 wykreślano w księdze całą wieś, więc prawdopodob- nie karczma również była spustoszona (OF 200b I, fol. 14r, 17v, 45v, 48v, 56v).
47.	WP/KB	Łukszty (Luxethen)	C	1402–1408; 1425– 1426; 1431; 1433; 1436–1437	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 40r; GStA PK, OF 166n, k. 78; GStA PK, OF 200b I, fol. 61r, 63v, 75v, 95v, 107v.	
48.	WP/KB	Milosna (Liebenau)	C	1402–1408	2 grz.	APG, 369,1/2102, fol. 35r.	Razurowana z księgi przed 1408 r.
49.	WP/KB	Osiek (Hermisdorf)	C	1402–1408; 1417; 1420 (op.); 1421, 1426, 1431–1434, 1436, 1440–1449	3 grz. 6 g. (1402–1408; 1445–1449); 3 grz. (1417); 3 grz. 1 w. (1421, 1426, 1431–1434, 1436, 1440– 1445)	APG 369,1/2102, fol. 39r; APG 369,1/2103, fol. 39r; GStA PK, OF 166n, k. 76; GStA PK, OF 200b I, fol. 10v, 45v–46r, 49r, 61r, 75r, 76r, 95v, 99v, 106r, 206r, 211r, 283r, 288r.	

Lp.	Określenie administracyjne	Miejsce	Prawo lokacji wsi	Lata, w których wzmiankowane	Czynsz	Źródła	Uwagi
50.	WP/KB	Szymbory (<i>Schonburn</i>)	C	1402–1408; 1425; 1431–1434; 1435; 1439	1 grz. 15 k. (1402–1408; 1445–1449); 2 grz. 1 w. (1425); 7 w. (1431–1434); 2 grz. (1435; 1439)	APG 369,1/2102, fol. 34v; APG 369,1/2103, fol. 35r; GStA PK, OF 200b I, fol. 60r, 79v, 94r, 97v, 109r, 199r, 277r, 287ra, 214r, 228v.	
51.	WP/KB	Wilczęta (<i>Deutschendorf</i>)	C	1402–1408; 1416–1417; 1419–1431 (op.); 1432–1449	1. 3 grz. 2. 3 grz.	APG 369,1/2102, fol. 36r; APG 369,1/2103, fol. 36r; GStA PK, OF 166n, k. 74; GStA PK, OF 200b I, fol. 4v, 9v, 14v, 27r, 30v, 35v, 46r, 49r, 52r, 56r, 63v, 75r, 76r, 99v, 216v, 273v, 279r, 283v, 287va.	
52.	WP/KP	Aniołowo (<i>Rapotendorf</i>)	C	1402–1408; 1416; 1420 (op.), 1431 (op.); 1442	2 grz. 4 g.	APG 369,1/2102, fol. 33v; GStA PK, OF 200b I, fol. 3v, 15v, 79v, 209r, 222r.	
53.	WP/KP	<i>Deutschendrusen</i> (wieś zaginiona)	B. d.	1402–1408	1 grz.	APG 369,1.2102, fol. 34r.	
54.	WP/KP	Dłużyna (<i>Cleppin</i>)	OR	1402–1408; 1428–1429; 1430; 1437	2 grz. 60 k. (1402–1408; 1437); 3 grz (1428);	APG 369,1/2102, fol. 40r; APG 369,1/2103, fol. 41v; GStA PK, OF 166n, fol. k. 59; GStA PK, OF 200b I, fol. 29v, 31r, 74v, 95r, 100r, 103v, 212r, 231r, 277v, 284r.	
55.	WP/KP	Grądkł (<i>Tierbach</i>)	C	1402–1408; 1417–1421 (op.); 1422–1449	1. 4 grz. 30 k. (op. po 1407 roku) 2. 3 grz. 1 w.	APG 369,1/2102, fol. 30r; APG 369,1/2103, fol. 31v; GStA PK, OF 166n, k. 64; GStA PK, OF 200b I, fol. 13r, 16v, 29r, 30r, 32v, 47v 50v, 55v, 59r, 62v, 73v, 94v, 98r, 102v, 109v, 199v, 237r, 208r, 215r, 221v, 276r, 281v, 287v.	

Lp.	Okręg administracyjny	Miejsce	Prawo lokacji wsi	Lata, w których wzmiankowano	Czynsz	Źródła	Uwagi
56.	WP/KP	Jelonki (<i>Hirschfeld</i>)	C	1402-1408; 1421 (obie op.); 1422-1449	1. 3 grz. 2. 3 grz.	APG 369,1/2102, fol. 28r; APG 369,1/2103, fol. 29v GStA PK, OF 166n, k. 57 GStA PK, OF 200b I, fol. 26v, 28v, 32r, 47r, 50r, 52v, 54v, 58r, 62v, 73r, 78v, 94r, 97v, 102r, 109v, 200v, 207v, 215r, 223r, 236v, 275v, 281r, 287r.	Jedna z karczem opuszczona w 1433 r.
57.	WP/KP	Krasin (<i>Schönfeld</i>)	C	1402-1408; 1416-1417; 1430-1431; 1435-1449	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 27r; APG 369,1/2103, fol. 28r; GStA PK, OF 166n, k. 60; GStA PK, OF 200, fol. 1v; 7v, 73r, 78v, 109v, 200r, 207r, 214v, 222v, 276v, 280v.	
58.	WP/KP	Marianka (<i>Mergenfeldt</i>)	C	1402-1408; 1416-1419 (op.); 1420-1423; 1424-1428 (op.); 1429-1443, 1444 (op.)	1. 5 w. (razurowana ok. 1408 roku) 2. 3 grz. 20 s.	APG 369,1/2102, fol. 31r; GStA PK, OF 166n, k. 84; GStA PK, OF 200b I, fol. 3r, 13r, 16v, 29r, 33r, 47v, 51r, 53v, 55v, 59r, 62r; 73v, 79r, 94v, 98r, 101v, 109r, 201r, 208r, 213v, 222r, 276v, 281v, 287v.	Przed 1408 r. istniały we wsi 2 karczmy Pierwsza została razurowana już w tym okresie (płaciła 5 wiardunków oraz czynsz w pieczywie i mięsie).
59.	WP/KP	Nowy Cieszyn (<i>Teschyn</i>)	C	1402-1408; 1416-1417; 1431-1449	2 grz. 8 k. (1402-1408); 2 grz. 1416-1417	APG 369,1/2102, fol. 29v; APG 369,1/2103, fol. 31r; GStA PK, OF 166, k. 68; GStA PK, OF 200b I, fol. 2v, 8v, 28v, 79r, 94v, 101v, 109r, 208r, 221v, 276r, 281v;	W 1428 r. zapisano, że były 2 karczmy we wsi, obie płacące po 2 grz. czynszu (jedna z nich została opuszczona i wykreślona w księdze). Ze względu na jedyny przekaz źródłowy, należy poddać to w wątpliwość.

Lp.	Okręg administracyjny	Miejsce	Prawo lokacji wsi	Lata, w których wzmiankowano	Czynsz	Źródła	Uwagi
60.	WP/KP	Rogajny (<i>Rogehnen</i>)	C	1402–1408; 1416; 1417–1432 (op.); 1433; 1434 (op.); 1445 (op.)	3 grz. 1 f. p. (1402–1408); 2 grz. (1416); 3 grz. 1 sk. (1433)	APG 369,1/2102, fol. 28v GStA PK, OF 200b I, fol. 2r, 11v, 13r 16r, 25v, 28v, 32v, 47r, 50v, 53r, 55r, 58v, 73r, 79r, 94r, 97v, 101v, 201v.	Razurowana w księdze do 1408 r. Wg zapisów miała być <i>mit dem walde der quodam kretschem gehoret</i> a co za tym idzie, być może karczmarz miał do dyspozycji sąsiadujący las i mógł pozyskiwać z niego drzewo.
61.	WP/KP	Sambród (<i>Große Sambrade</i>)	P/DW	1448	3 grz. 1 w.	APG 369,1/2104, fol. 12, 21v, 22r.	Bartusch Kretschmer miał 1 radio ziemi karczną w dobrach wolnych, płacił za to 3 grz. czynszu rocznie. Zobowiązany był również do zapłaty wartowego (1 wiardunek). Co istotne, pojawiła się informacja, że wszystkie dobra wolnych, w tym karczma lokowane zostały na prawie chełmińskim.
62.	WP/KP	Skowrony (<i>Smaug</i>)	C	1402–1408; 1416; 1421–1426; 1427 (op.); 1429; 1431–1449	3 grz.	APG 369,1/2102, fol. 38v; APG 369,1/2103, fol. 38v; GStA PK, OF 166n, k. 69; GStA PK, OF 200b I, fol. 5v, 27r, 30v, 48v, 52v, 54r, 56v, 61r, 63r, 75r, 76v, 95r, 99v, 106r, 211r, 216v, 227r, 274r, 283r.	
63.	WP/KP	Stegny (<i>Stegen</i>)	C	1402–1408	2 grz.	APG 369,1/2102, fol. 31v.	

Lp.	Okręg administracyjny	Miejsce	Prawo lokacji wsi	Lata, w których wzmiankowane	Czynsz	Źródła	Uwagi
64.	WP/KP	Surowe (Schönaue)	C	1402-1408; 1416; 1424-1428; 1429 (op.); 1430; 1431 (op.); 1432-1438; 1439 (op.); 1440-1444; 1445-1446 (op.); 1447-1449	3 grz.	APG 369,1/2102, fol. 29r; APG 369,1/2103, fol. 30v; GStA PK, OF 166n, k. 63; GStA PK, OF 200b I, fol. 2r, 23v, 28r, 55r, 58v, 63r, 73v, 79r, 94r, 97v, 101v, 109r, 200r, 207v, 214r, 221v, 229r, 275v, 281r, 287r.	
65.	WP/KP	Węzina (Althof)	OR	1402-1408; 1431; 1437; 1444-1449	2 grz. 1 w.	APG 369,1/2102, fol. 41v; APG 369,1/2103, fol. 41r GStA PK, OF 166n, k. 88; GStA PK, OF 200b I, fol. 80v.	
66.	WP/KP	Zielona Pasłęcka (Grunethayn)	C	1402-1408; 1420-1421 (op.); 1431-1449	4 grz.	APG 369,1/2102, fol. 39v; APG 369,1/2103, fol. 39v GStA PK, OF 200b I, fol. 45v-46r, 48v; 75v, 76v, 95v, 100r, 106v, 107v, 209v, 215v, 227v, 274v, 280r, 286r, 288v.	
67.	WP/KP	Zielony Grąd (Schönwiese)	C	1416-1417; 1430-1449	2 grz. (1416; 1430-1449); 6 grz. (1417)	APG 369,1/2103, fol. 33v; OF 200b I, fol. 3v, 10r, 74r, 79r, 98v, 102r, 104v, 208v, 222v, 230v, 282r, 287v.	

ULM – Urząd Leśny Młynary; KW – Komornictwo Weklice; WP – Własność Pasłęk; KB – Komornictwo Burdajny; PM – Prokuratura w Morągu; KMO – Komornictwo Morąg; KMI – Komornictwo Miłakowo; C – dobra na prawie chełmińskim; P – dobra na prawie pruskim; DS – dobra służebne; grz. – grzywna; sk. – skojce; s. – zelagi; k. – kury; f. – funt (jednostka wagi); g. – gęsi; p. – pieprz; op. – karczma opuszczona. W przypadku więcej niż jednej karczmy, ponumerowano poszczególne jednostki.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Gdańsku

- Akta miasta Elbląga: sygn. 369,1/2102, sygn. 369,1/2103, sygn. 369,1/2104.

Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz:

XX. Hauptabteilung:

- Ordensfolianten Nr. 166n, 200b I.

Źródła drukowane

Preussisches Urkundenbuch, hrsg. von M. Hein, E. Maschke, Aalen: Scienta 1962; Bd. III, 1. Lief., hrsg. von M. Hein, Königsberg 1944, Bd. III, 2. Lief., hrsg. von H. Koeppen, Marburg 1958, Bd. IV. hrsg. von H. Koeppen, Marburg 1960.

Opracowania

Atlas historyczny Polski. Prusy Królewskie w drugiej połowie XVI wieku, część I – mapy, plany, część II – komentarz, indeksy, red. T. Panecki, M. Słoń, Warszawa 2021.

Barow-Vassilevitch D., *Schadenberichte des Deutschen Ordens 1410–1421 und ihre Überlieferung im Laufe der Jahrhunderte: ein Beispiel der virtuellen Rekonstruktion verlorener Deutschordensarchivalien*, Preußenland, nr 9, 2018, ss. 7–25.

Biskup M., *Wojny Polski z zakonem krzyżackim 1308–1521*, Gdańsk 1993.

Burszta J., *Wieś i karczma. Rola karczmy w życiu wsi pańszczyźnianej*, Warszawa 1950.

Długokęcki W., *Osadnictwo na Żuławach w XIII i początkach XIV wieku*, Malbork 1992.

- *Prusowie na Żuławach Fiszewskich od XIII do połowy XVI wieku. Zagadnienie akulturacji i asymilacji Prusów jako problem badawczy*, „Pruthenia” 2014, t. IX.
- *Rozwój gospodarczy Wielkiej Żuławy w XIII – początkach XV wieku (do 1410 roku)*, Gdańsk 1986.
- *Spółczesność wiejskie*, w: *Państwo zakonu krzyżackiego. Władza i społeczeństwo*, red. M. Biskup, R. Czaja, Warszawa 2019.
- *Świadczenia w pieprzu i szafranie w państwie krzyżackim w XIV–XV w.*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego – Uniwersytet Gdański” 1984, nr 14.

Dygo M., *Die Münzpolitik des Deutschen Ordens in Preussen in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts*, „Fasciculi Historici” 1987, t. XIV.

Germershausen P., *Siedlungsentwicklung der preußischen Ämter Holland, Liebstadt und Mohrunen vom 13. bis zum Jahrhundert*, Marburg 1970.

Gierszewski A., *Karczmy i karczmarze w komornictwach Labiawy i Laukiszek w czasach władztwa zakonu krzyżackiego*, w: *Pomerania-Prussia-Polonia. Rozprawy ofiarowane prof. Wiesławowi Długokęckiemu z okazji 65. urodzin*, red. R. Kubicki, Gdańsk 2022.

Grzegorz M., *Osady Pomorza Gdańskiego w latach 1309–1454*, Warszawa–Łódź 1990.

Historisch-geographischer Atlas des Preußenlandes. Lieferung 1, hrsg. H. Mortensen, G. Mortensen, R. Wenskus, Wiesbaden 1968.

Kaim-Bartels A., *Die Stadt Elbing und ihre Dörfer vom 13. Jahrhundert bis zum Zweiten Thorner Frieden 1466*, w: *Elbing 1237–1987. Beiträge zum Elbing-Kolloquium im November 1987 in Berlin*, hrsg. B. Jähnig, seria „Quellen und Darstellungen zur Geschichte Westpreußens”, Bd. XXV, Münster 1991.

- *Die Städte Kulm und Elbing und ihre Dörfer im Mittelalter*, „Beiträge zur Geschichte Westpreußens. Zeitschrift der Copernicus-Vereinigung zur Pflege der Heimatkunde und Geschichte Westpreußens” 1989, H. 11.

Karczma, w: *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. I: (A–K), Warszawa 1978.

Karczma, w: *Słownik polszczyzny XVI wieku*, red. M. R. Mayenowa, t. X: (K–Korzyść), Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1976.

Kętrzyński W., *O ludności w Prusiech niegdyś krzyżackich*, Olsztyn 2009.

Klimek R., *Brody na Warmii w średniowiecznych dokumentach i na nowożytnych mapach rękopiśmiennych*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2022, nr 1(316).

- *Obraz rzeki Pasłęki na nieznanej mapie archiwalnej*, w: *Fines testis temporum. Studia ofiarowane Profesor Elżbiecie Kowalczyk-Heyman w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*, M. Dzik, G. Śnieżko, Rzeszów 2017.

Kubicki R., *Prusy krzyżackie. Gospodarka i kultura na obszarach wiejskich*, Gdańsk 2024.

Okulicz-Kozaryn Ł., *Życie codzienne Prusów i Jaćwiegów w wiekach średnich (IX–XIII w.)*, Warszawa 1983.

- Panek K., *Karczmy w komornictwie Łukta (w komturstwie elbląskim) w pierwszej połowie XV w.*, „Argumenta Historica. Czasopismo naukowo-dydaktyczne” 2023, nr 10.
- Samsonowicz H., *Rzemiosło wiejskie w Polsce XIV–XVI w.*, Warszawa 1954.
- Semrau A., *Die Wirtschaftsplan des Ordenhauses Elbing aus dem Jahre 1386*, „Mitteilungen des Copernicus-Vereins für Wissenschaft und Kunst zu Thorn” 1937, H. 45.
- Simiński R., *Od „salitudo” do „terra culta”: przestrzeń jako przedmiot wyobrażeń w Inflantach i Prusach od XIII do pocz. XV wieku*, Toruń 2008.
- Steffen H., *Das ländliche Krugwesen im Deutschenordenstaate. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte Altpreußens*, „Zeitschrift des Westpreußischen Geschichtsvereins” 1916, H. 56.
- Stephan J., *Die Besiedlung der Komturei Elbing bis zur Mitte des 15. Jahrhunderts*, „Pruthenia” 2008, t. III.
- Toeppen M., *Die Zinsverfassung Preußens unter der Herrschaft des deutschen Ordens*, „Zeitschrift für preussische Geschichte und Landeskunde” 1867, nr 4.
- *Ueber preußische Lischken, Flecken u. Städte. Ein Beitrag zur Geschichte der Gemeindeverfassung in Preußen*, „Altpreussische Monatsschrift” 1867, Bd. IV.
- Vercamer G., *Siedlungs-, Sozial- und Verwaltungsgeschichte der Komturei Königsberg in Preußen (13.-16. Jahrhundert)*, Marburg 2010.
- Volckart O., *Die Muenzpolitik im Ordensland um Herzogtum Preussen von 1370-bis 1550*, Wiesbaden 1996.
- Woliński G., *Karczmy wiejskie na terenie komturstwa tucholskiego*, „Zeszyty Chojnickie” 2015, nr 31.
- Wunder H., *Siedlungs- und Bevölkerungsgeschichte der Komturei Christburg: 13.-16. Jahrhundert*, Wiesbaden 1968.
- Zaremska H., *Miejsca spotkań kultury masowej: karczmy i łaźnie*, w: *Kultura Polski średniowiecznej XIV–XV w.*, red. B. Geremek, Warszawa 1997.

Źródła internetowe

- Virtuelle Rekonstruktion verschollen Kulturguts. Die Ermittlung von Regesten und Abschriften zu den Schädenbüchern des Deutschen Ordens*, registry dla komturstwa elbląskiego na stronach 82–87. Dostępny na stronie internetowej archiwum: https://gsta.preussischer-kulturbesitz.de/fileadmin/user_upload_gsta/02_Content/Texte/03_Schwerpunkte/Erschliessung_Schadenbuecher_Deutscher_Orden.pdf (dostęp: 27 XII 2025 r.).
- Karczma*, w: *Wielki Słownik Języka Polskiego PAN* <https://wsjp.pl/haslo/podglad/15507/karczma> (dostęp: 15 I 2025 r.).